

Kršćanska biblioteka

www.monfortanci.com

O MISTIČNIM FENOMENIMA

O MISTIČNIM FENOMENIMA

Sveti Ivan od Križa posvetio je dobar dio svojeg djela Uspon gore Karmela opisu raznih viđenja, čuvenja, lebdjenja i sličnih fenomena, a i sveta Terezija Avilska se na nekoliko mjesta počela gubiti u razlučivanjima onoga što su zanosi, uznosi, ugrabljenja, ekstaze i tako redom. Današnji senzibilitet ide za tim da se ne upušta u ta razglabanja jer nije u duhu našega vremena, a i nije sržno za kršćanski odnos s Bogom.

(2 US 16,1-3a) Dakle, razumske spoznaje i utisci dijele se na naravne i nadnaravne. Naravne se primaju putem osjeta ili ih duhovni dio prima odnosno proizvodi sam od sebe. Tako se kuća može vidjeti ili zamisliti, pjesma čuti ili u sebi dočarati (Beethoven je i gluh skladao!). Nadnaravne spoznaje i utisci dijele se na tjelesne i duhovne. Tjelesne se primaju preko vanjskih ili unutarnjih osjetila. To su nebitne pojave na koje se ne treba oslanjati i na kojima se ne treba zadržavati.

Tjelesne spoznaje i utisci koji se ostvaruju putem vanjskih osjetila događaju se na način da oko doista vidi ono što se u duhu zapaža, od predmeta viđenja šire se EM ili zvučni valovi, mirisi ili što drugo što producira utisak na mrežnici oka, bubnjiću, olfativnim ili taktilnim živcima i tako redom. Kad bi se u blizini čovjeka koji ima takvo viđenje našli i drugi, mogli bi, ali ne i nužno morali, vidjeti ono što vidi ili osjetiti ono što on osjeća. Ista tjelesna viđenja i objave preko unutarnjih osjetila ostvaruju se tako da se neposredno u perceptivnim centrima u mozgu ili u duši čovjeka koji takvo što prima formira utisak koji je identičan onom koji bi se formirao preko vanjskih osjetila, samo što ništa izvana ne djeluje na osjete. Slični se fenomen može postići uzimanjem halucinogenih droga. No razlika je u tome što je kod nadnaravnih tjelesnih viđenja putem unutarnjih osjetila prisutan izvor različit od čovjeka samog i izvan materijalne je prirode. Dakako, ovakva viđenja i čuvenja, mirisanja i tome slično može osjetiti samo onaj kome se daju.

Nadnaravne spoznaje i utisci dijele se na tjelesne i duhovne, dakle. Duhovne se dijele dalje na jasne i nejasne. Ove posljednje su u stvari motrenje Božjih otajstava u vjeri i spadaju na bit odnosa s Bogom, te su jedine koje nešto vrijede. Jasne duhovne nadnaravne spoznaje i utisci dijele se na duhovna viđenja, objave, nagovore ili čuvenja i osjećanja.

Duhovna viđenja dijele se na viđenja tjelesne bitnosti i na zasebna i bestjelesna bića. Objave se dijele na objave u užem smislu i na spoznaje. Spoznaje mogu biti o Stvoritelju i o stvorenju, a tako i objave u užem smislu, mogu se odnositi na Stvoritelja i na stvorenje. Nagovori ili čuvenja se dijele na susljedne, formalne i bitne riječi i napokon osjećanja se dijele na pokrete volje i ona osjećanja koja su povezana s biti duše.

Tjelesne i imaginativne spoznaje (utisci)

Naravnim se spoznajama i utiscima nećemo baviti, pa prelazimo odmah na nadnaravne. Najniži su tjelesni ili imaginativni, oni koji se daju u obličju kakvoga tijela ili nečega vidljivoga. Na primjer viđenje pretvorbe što ga je imala sveta Katarina Sijenska koja je vidjela golubicu kako je svojim krilima udarala hostiju i svaki udar krilom podudara se s jednom riječi što ju je svećenik izgovarao za vrijeme pretvorbe u misi. Vidjela je i zraku svjetla što je izlazila iz grudi Isusa Krista, poput zrake koja izlazi iz sunca a da se ne dijeli. Na ovakvim se viđenjima ne treba zadržavati niti ih priželjkivati jer se čovjek može vrlo lako prevariti i otići u zabludu. Može se i uzoholiti jer misli da je bolji ili zaslužniji ako takvo što ima ili prima. Može samom sebi štošta umisliti, može mu se ubaciti u viđenja i davao jer i on ima dopuštenje od Boga da ponekad ponudi čovjeku nešto nalik na pravo viđenje.

Na kraju, veli Ivan od Križa, "svi rečeni oblici predodžaba uvijek se prikazuju kao ograničeni dok božanska Mudrost, s kojom se razum ima sjediniti, nije vezana nikakvim

ograničenim načinom ni oblikom, niti potpada pod kakve granice pojedinačnih ni odvojenih spoznaja, jer je posve jednostavna i čista" (2 US 16,7). Treba probiti koru vanjskih viđenja i zaustaviti se na poruci koju takvo viđenje prenosi i treba ići prema osobi koja je iza svega toga, treba biti važan samo Bog. Sve je usmjereno njemu. Kad je viđenje istinito i od Boga, on sam zna zašto ga daje, premda je opasno za osobu koja ga prima imalo se na nj navezati i premda viđenje kao takvo nije primjereno bliže sredstvo za sjedinjenje duše s Bogom. Sveti Ivan od Križa opravdava poneka viđenja ove vrste kao sredstvo koje je primjereno početnicima i osobama koje kroz jedan ovakav stupanj moraju rasti do pravih i unutarnjih, neosjetnih i sržnih priopćenja Božjih.

Naš svetac objašnjava zatim kako se duhovni vođe moraju odnositi prema penitentima s obzirom na viđenja, a kako su stvari iz samog teksta jasne, ne treba ih ovdje objašnjavati. Ostaje to kao dio literature za spremanje ispita (2 US 18 i 2 US 19). Pravi je teološko kristološki biser u 22. poglavlju Druge knjige Uspona gdje veli da nam Bog nakon Krista nema više što reći i da nemamo što više posebno pitati jer bi to bila uvreda onome što nam je priopćio po Sinu: "No budući da je već utemeljena vjera u Krista i objavljen evanđeoski zakon u ovom dobu milosti, nema se zašto pitati Boga na [Starozavjetni] način, ni da bi Bog govorio ni da bi odgovarao kao onda. Jer dajući nam Sina, kao što nam ga je i dao, a Sin je njegova jedna Riječ, jer nema druge, sve nam je skupa rekao i odjednom u ovoj jedinjoj Riječi, i nema više što govoriti" (2 US 22,3).

Duhovni utisci

Slijede duhovni utisci. To su po Ivanu od Križa viđenja (visiones), objave (revelaciones), čuvenja (locuciones) i osjećaji (sentimientos espirituales). "Govoreći općenito, sve ove četiri vrste utisaka mogu se zvati viđenjima duše jer to da duša razumije kažemo da vidi" (2 US 23,2).

U nadnaravnim duhovnim viđenjima čovjek može vidjeti ili spoznati stvari koje se odnose na materijalne stvari koje su na nebu i na zemlji a vide se u određenoj nadnaravnoj svjetlosti koja dolazi od Boga. Tako se dotične stvari mogu vidjeti i u njihovoj nenazočnosti. Što to točno znači i koja je korist od toga, u ovom je času malo važno. Druga vrsta viđenja odnosi se na anđele i na duše a oni se mogu vidjeti samo takozvanim svjetlom slave, te se ne mogu vidjeti u ovom smrtnom tijelu. Kad bi Bog dao da se vide onakvi kakvi jesu u sebi, veli Ivan od Križa da bi se duša odvojila od tijela zbog krhkosti veze i siline viđenja. Budući da su ta viđenja nemoguća ovdje na zemlji i ne spadaju na mistiku u uskom smislu te riječi, to jest na nadnaravni duhovni put čovjeka ovdje na zemlji, preskačemo ih.

Objavljenja

Prelazimo na objavljenja. Ima ih dvije vrste: jedna otkrivaju razumu istine, te ih posebno zovemo razumskim spoznajama, a druga su očitovanja tajni, i zovu se navlastito, više negoli prva, objavljenja (revelaciones).

Ove prve, razumske spoznaje ne sastoje se u tome da se vide neke materijalne stvari, nego se neposredno i izravno ima uvid u istinu stvari koje su bile, koje jesu i koje će biti, pa je to intuitivno pronicanje srži stvari i čovjeku je jasno sve što mu mora biti jasno i što mu je bitno i važno. Veli Ivan od Križa da je to u skladu s proročkim duhom. Odnose se na Stvoritelja i na stvorenje. Kad se Bog pokazuje duši daje joj shvatiti i primiti istinu o sebi, onda takva viđenja nikad ne sadrže pojedine riječi, pojmove i slike, nego duša, ako kasnije sebi samoj ili drugima želi nekako izraziti jasno i intelektualno ono što je spoznala i doživjela, gomila pojmove, sinonime, usporedbe, ali shvaća da joj nekako stalno izmiče još nešto, neki ostatak koji je u njoj ali kojega nikada neće moći izreći do kraja. To je posljedica onostranosti

Božje. Ivan od Križa navodi primjer Mojsija koji je tražio vidjeti lice Božje i primio je viđenje, ali samo s leđa. Lice Božje je sinonim za Božju bit, srž njegovu, za njegovu intimu.

Čovjek to ne može vidjeti i na životu ostati, ne samo u ovom smrtnom, nego i budućem. Bio bi to gubitak identiteta i konačnosti čovjekove, na ontičkoj i personalnoj razini jer jedino Bog koji je identičan sam sa sobom, to jest sa svojim beskrajem može sebe obuhvatiti i spoznati. Vidjeti Boga s leđa znači ipak nešto o njemu spoznati, i kad je to Mojsiju dano, ono što u Pismu nalazimo zapisano je: Gospod, Gospod Bog milosrđa i milostiv, spor na srdžbu, bogat ljubavlju i vjernošću, iskazuje milost tisućama... (Izl 34,6.7). Imamo nabranje po kojem se vidi da Mojsije, kako veli Ivan od Križa, nije uspio izraziti ono što je spoznao o Bogu u samo jednoj spoznaji (usp. 2 US 26,4 i ŽP 3,6). K tome nikakav naš epitet, pridjev ili izričaj ne može prenijeti ono što se o Bogu izravno i neposredno primilo. Tako je izraz na neki način tehnički, i odnosi se isključivo na Boga, na njegovo milosrđe koje nema usporedbe. Vjernost Božja je isto tako nešto što nema usporedbe jer se odnosi na njegovu vjernost nama da će nam davati bitak i postojanje, život i spasenje te svako drugo dobro u vječnost. Isti je korijen te riječi kao i glagola (učiniti nekoga čvrstim, postojanim, a u uzročnoj formi, prouzročiti nekome postojanost i postojanje, priznati da je nekome stamenost prouzročena). No što to točno znači ne može se opisati nego samo iskusiti. To je neopoziva i vječna Božja vjernost koja očito nema usporedbe ni s kakvom vjernošću ovdje na zemlji. To je vjernost u koju se više ne može sumnjati kad je se jednom neposredno i izravno iskusi.

Stav Ivana od Križa prema ovim viđenjima nije tako negativan: "Ne mislim reći da se duša prema ovim spoznajama mora vladati odručujući ih se, kao prema drugim utiscima jer, kako maločas rekosmo, one čine dio sjedinjenja prema kojem težimo i upućujemo dušu, i radi toga cilja smo je učili da se odriče svega i udalji od svih stvari" (2 US 26,10). Naime, ova su viđenja integralni dio kontemplacije, odnosno kontemplativne molitve, ostvarive jedino neposrednim i izravnim priopćenjem Božjim, koje u ovoj konkretnoj formi Ivan od Križa zove nadnaravno duhovno viđenje - objavljenje, podvrsta: razumska spoznaja čiste istine o Stvoritelju.

Druga (pod)vrsta spoznaja ili viđenja o kojima govorimo odnosi se na stvorene stvari i vrlo se razlikuje od prethodne. Radi se o upoznavanju istina o stvarima u sebi, te o upoznavanju istina o ljudskim djelima i događajima. To je ona karakteristika mistike koju je donio francuski Rječnik duhovnosti - totalitet. Mistik je kroz Boga, Nositelja cijele stvarnosti i univerzalnog Održavatelja, Stvoritelja i Stvaratelja, povezan sa svim čemu je Bog uzrok i izvor, te u tom svjetlu spoznaje "istinu" svih stvari, to jest vidi ih u Bogu. Tu bi spadao i dar pronicanja tuđih misli, to jest mogućnost uvida u savjest drugih. Tako su sveti ispovjednici kao Leopold Mandić i vjerojatno Ante Antić imali dar uvida u savjesti nekih svojih penitenata, te ih radi njihova dobra pozivali ispovijediti prešućene ili zaboravljene grijeha, ili pak one koje oni nisu po svojoj otupjeloj savjesti smatrali grijesima ili propustima, nesavršenostima i slično. No veli Ivan od Križa da "treba znati da oni koji imaju duh očišćen, mogu, tko više tko manje, veoma lako raspoznati i na naravan način što se skriva u srcu i u duhu drugih, pa sklonost, ćud i darovitost, i to sve po vanjskim tragovima, pa i najmanjim, po pokretima i drugim znakovima" (2 US 26,14). Kad je to dar od Boga, a kad je razvijena naravna sposobnost, trebalo bi od slučaja do slučaja razlučivati. I psiholozi mogu donekle naslutiti, prepoznati i predvidjeti neke psihičke procese u zdravih ili patoloških psiha. Dakle, za jednim ovakvim darom nije potrebno čeznuti ili si ga priželjkivati, Bog ga daje za izgrađivanje zajednice i za korist svoga mističnoga tijega (usp. 1 Kor 12,7.31; 14,12).

Govorenja

Vrlo važna vrsta "viđenja" su "čuvenja" ili "govorenja" što se oblikuju u duši molitelja. Kontemplacija definirana kao izravno i neposredno priopćenje Božje čovjeku ima mnoštvo konkretnih oblika i posljedica, kako smo do sada vidjeli. Tako se u čovjeku mogu oblikovati i čuvenja, to jest spoznaje koje dolaze na način sličan slušanju i primanju riječi odnosno pojmova. "Susljedne riječi nastaju kad duh, pošto je sabran i vrlo pažljivo zadubljen u kakvo premišljanje i u toj istoj materiji o kojoj razmišlja, on sam prelazi s jedne stvari na drugu oblikujući riječi i razloge vrlo oštroumno s takvom lakoćom i razlučivošću i razmatra i otkriva takve nepoznate stvari o tome da mu se čini da to nije on onaj koji to čini, nego da druga osoba na unutarnji način to razmatra, ili odgovara ili poučava" (2 US 29,1). To je Duh Sveti koji vodi dušu i nadahnjuje ju, daje joj spoznaje do kojih sama nikad ne bi došla, i dakle ova vrsta viđenja nadilazi obično razmatranje koje čovjek može sam po sebi i od sebe proizvesti. Potrebno je isto tako ne ići za ovim stvarima jer se čovjek u želji da ih ima može lako prevariti i sam sebe zavesti dajući samom sebi odgovore i uvjeravajući samog sebe da mu Bog govori, pa ga od te njegove umišljenosti nitko ne može odvratiti, postaje tvrdoglav i lako može otići u zastranjenje, u neku moralnu ili dogmatsku herezu.

Postoje i tako zvane formalne riječi "koje se na nadnaravan način katkada kazuju duhu, bez ikakova posredovanja osjeta, ponekad pri sabranosti, a ponekad ne. Zovem ih formalnima, veli sveti Ivan od Križa, jer duh raspoznaje da mu ih formalno kazuje neka treća osoba, a on sam tu ne postavlja ništa od svoga. I po tome se veoma razlikuju od onih o kojima smo govorili u prethodnom poglavlju; jer se razlikuju ne samo po tome što se oblikuju a da duh od svoje strane ne postavlja ništa, nego mu se nameću katkada kad nije sabran nego je, pače, mislima veoma udaljen od onoga što mu se kazuje, dok to nije tako u susljednim govorima jer se ovi uvijek bave onim o čemu se razmišlja" (2 US 30,1). Ovo su vrlo suptilne razlike, za redoviti život kršćanina malo važne dok mu se ne počnu događati. A kako je malo onih kojima se ovakve stvari događaju... Važan je stav prema takvim pojavama i moć razlučivanja.

"Treća vrsta unutarnjih riječi su bitne riječi koje se - ako i jesu formalne, jer se veoma formalno utiskuju u dušu - razlikuju od njih u tom što bitna riječ proizvodi živ i bitan učinak u duši, kakvog ne proizvodi riječ koja je samo formalna" (2 US 31,1). Naime, Božja riječ može biti tako djelotvorna da odmah ostvaruje ono što govori i na što smjera. Tako je i sveta Terezija opisala neka viđenja Gospodina našega Isusa Krista i dala to kao kriterij istinitosti. Veli ona: "Bit će dobro, mislim, razjasniti, kakav je to govor, što ga Bog govori duši, i što duša pri tom osjeća... Kad razum nešto tvori, zapaža da on sam nešto uređuje i govori, pa radio to ne znam kako nježno. ... A u drugom slučaju sluša što drugi govori. Razum će sam spoznati da on ne sluša nego radi. I riječi su što ih razum tvori nekako tamne, sanjarske, a nisu onako jasne kao one što govori Bog. Ovdje je u našoj vlasti da se odvratimo od njih kao što možemo zašutjeti kad govorimo. U drugom slučaju, kad govori Bog, nije to moguće. Drugi je znak, veći od svih, da nema učinka (kad razum govori sam), a kad govori Gospodin, riječi su zajedno djela.... Ako je duša bila suha, smetena i nemirna, sve se to ukloni kao rukom, pa i još bolje, jer se čini, hoće Gospodin, da upoznamo da je moćan, a njegove riječi da su djela" (Ž 25,3).

"Još preostaje da govorimo o četvrtoj i zadnjoj vrsti razumskih utisaka, to jest o onim utiscima koji mogu pasti u razum od strane duhovnih osjećaja koji se često na nadnaravan način rađaju u duši duhovnih osoba... Ovi određeni duhovni osjećaji jesu dvovrсни: neki spadaju na osjećajni pokret volje, a neki na bit duše: a svi mogu poprimiti mnogovrsne načine. ... Ovi osjećaji, ukoliko su samo osjećaji, ne spadaju na razum nego na volju, te zato ovdje ne raspravljamo o njima posebno... Ipak, jer često, pače najviše puta, njima u razumu odgovara utisak spoznaje i razumijevanja, pa samo zbog toga je red da ih ovdje spominjemo. Treba

znati da od svih ovih osjećaja, od voljnih, kao i od onih koji spadaju na bit duše, bilo da su trajni ili susljedni mnogo puta u razumu odgovara neki utisak spoznaje, neko razumijevanje, neko osjećanje Boga preko mjere profinjeno i uzvišeno, koje nema imena... Ove se spoznaje rađaju sad na jedan, sad na drugi način: nepoznatljiv i onostran]. ... A kako je i što je ovo, što se zove sjedinjenje, ne znam protumačiti. Razlaže se u Mističkoj teologiji. Ja ne znam nabrojiti ni izričaja. Ne mogu razumjeti ni što je um, ni kako se razlikuje od duše ili od duha. Čini mi se, daje sve to jedno isto" (Ž 18,1.2). Ovdje nam svetica otkriva više smetenost rječnika i izraza, te nemogućnost jasnog izražavanja kad se radi i o samim dijelovima čovjeka a kamoli kad se radi o Božjim stvarima. Stoga, svatko ima neku svoju terminologiju, pa je potreban veliki napor da se shvati što je koji mistik ili teolog htio stvarno reći ili na što je mislio kad je pisao koju riječ. I inače je to tako. Čak i u jednoj puno egzaktnijoj ljudskoj aktivnosti, kao što je kanonsko pravo Crkve, na primjer, postoji pri Svetoj stolici posebna komisija za autentično tumačenje kanona Crkvenoga Zakonika. Premda je sve "jasno" napisano, i premda je terminologija striktno definirana (bar na Latinskom), ipak je još potrebno i jedno ovakvo tijelo. Što tek reći onda za mistiku?!